

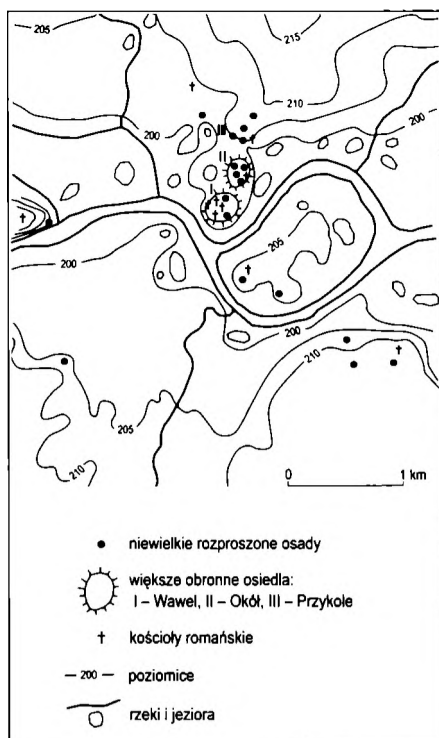
Zarys rozwoju urbanistycznego i przemian funkcjonalnych Krakowa w ciągu tysiąclecia

Zygmunt Górka

Początki osadnictwa i rozwój przestrzenny miasta do XVIII w.

Kraków należy do miast wykazujących wielowiekową ciągłość procesów osadniczych. Według historyków i archeologów, m.in. K. Bąkowskiego (1898) i r. Jamki (1971), których dorobek w tej dziedzinie wykorzystywali też geografowie (Bromek 1969; Mydel 1994), już w IX w. na Wawelu znajdował się gród książęcy, w sąsiedztwie którego oraz na północ od wzgórza (Okół, Przyokole – ryc. 6) istniały osady rzemieślniczo-handlowe. Znad Bałtyku dochodził tu szlak handlowy rozwidlający się w kierunku wschodnim na Ruś i na zachód – do Czech i Niemiec, zaś na południe od Wawelu inna droga prowadziła przeprawami przez ramiona Wisły do Wieliczki i dalej, na południe, w stronę karpackich przełęczy.

Podobnie jak na Wawelu, również na innych wzgórzach dominujących ponad doliną Wisły rozwijało się osadnictwo – m.in. na Skalce, Krzemionkach Podgórskich (zwieńczonych kopcem Krakusa), na południowo-wschodnim krańcu Wzgórza św. Bronisławy (Salwator) i dalej na zachód, w Tyńcu (grodzisko). W połowie XI w., gdy Kraków był już faktyczną stolicą Polski i siedzibą biskupa, na terenie przyszłych miast i przedmieść stało już około 20 romańskich kościołów; niektóre z nich istnieją nadal (obronny św. Andrzeja przy ul. Grodzkiej i św. Benedykta na Krzemionkach), inne tylko częściowo (fragmenty murów I katedry wawelskiej, dolna część ścian kościoła św. Wojciecha w Rynku Głównym). Na niewielkiej wierzchołku Wawelu był gród księcia i katedra oraz osada typu podgrodzia, z dwoma kościołami. Charakter miejski miał już Okół, z rynkiem w miejscu obecnego placu Marii Magdaleny, a także Podokole, z targowiskiem tam, gdzie jest obecnie Plac Dominikański. W sąsiedztwie tego placu pobudowali klasztory dominikanie (1223 r.) i franciszkanie (1237 r.). Wcześniej od nich pojawili się w Tyńcu benedyktyni (1044 r.) i na Salwatorze norbertanki (1162 r.) oraz cystersi w Mogile (1222 r.).

Ryc. 6. Wczesnośredniowieczne osadnictwo na terenie obecnego Krakowa na tle rzeźby terenu i sieci hydrologicznej
 Fig. 6. Early medieval settlements in contemporary Kraków against the background of relief and hydrological network

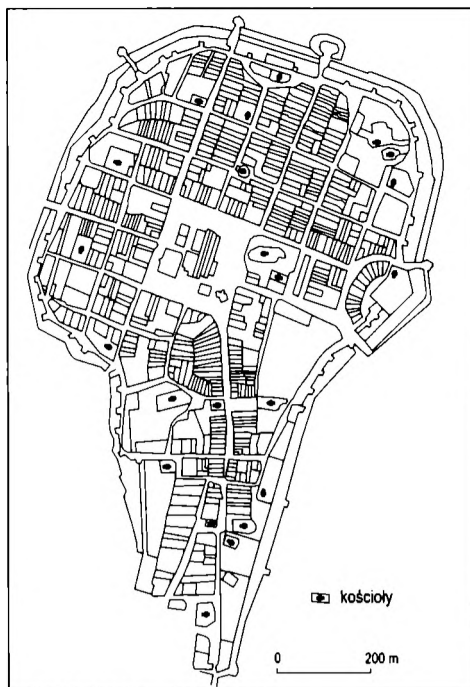
Źródło / Source: Jamka (1971).

prostopadle przecinającymi się ulicami. Na południu zachowano zaś nieregularny bieg ulic, podobnie jak na Okole, przyłączonym w 1335 r. Wcześniej jeszcze, bo w 1286 r. rozpoczęto budowę murów obronnych z 7 bramami, z których wybiegały ww. drogi handlowe. W blokach urbanistycznych wyznaczono działki pod zabudowę, początkowo o jednakowej powierzchni, później dzielonych na mniejsze parcele. Pomimo przemian zabudowy (drewniana, ceglano-kamienna gotycka i renesansowa) układ przestrzenny powstały po lokacji utrzymywał się przez kilka wieków (ryc. 7) i nadal jest widoczny w tej części Krakowa.

Pomyślny rozwój Krakowa jako stolicy zjednoczonej już Polski, centrum handlu międzynarodowego i kultury (w 1364 r. z inicjatywy Kazimierza Wlk. otwarto w Krakowie pierwszy na ziemiach polskich uniwersytet, zwany Akademią) skutkowało założeniem dwu nowych miast – opasanego murami Kazimierza na wyspie w ramionach Wisły (1335 r.) i Kleparza (bez murów) na północy (1366 r.), jak również rozwojem przedmieść (Garbary, Stradom, Wesoła) (ryc. 8). Osiedla te

Pomyślny rozwój tego osadnictwa, który zdaniem niektórych historyków (m.in. J.S. Bystron i H. Münch – za Bromek 1969), mógł mieć wyraz w lokacji miasta w latach 20. XIII w., został przerwany przez najazd tatarski (wł. mongolski) w 1241 r. Spłonął wówczas niemal cały „drewniany Kraków”, a jego odbudowa stała się okazją do przekształcenia układu przestrzennego i uporządkowania miasta, także wskutek wprowadzenia prawa miejskiego wzorowanego na Magdeburgu („prawa niemieckiego”) – jak w dziesiątkach miast polskich w owym okresie. Akt tej „lokacji” wydał dn. 5 VI 1257 r. Bolesław Wstydlawy, książę krakowski (Polska przechodziła wtedy okres dzielnicowego rozbitcia).

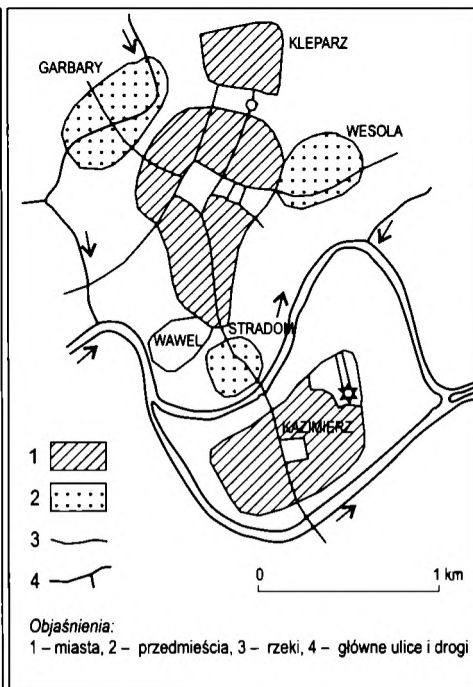
Kraków lokacyjny zajął przestrzeń ok. 50 ha (bez Okołu). Wytyczono tam 4-hektarowy Rynek Główny (na planie kwadratu o boku ok. 200 m), z domem handlowym (Sukiennicami) i mniejszymi obiektami służącymi funkcji handlowej (Wagi – Wielka i Mała, liczne kramy i stragany). Wzniesiono na tym placu także ratusz, a w przeciwległym narożniku – nowy parafialny kościół Mariacki. Północną część nowego miasta rozplanowano w nawiązaniu do formy i rozmiarów Rynku, tworząc tam kwadratowe bloki zabudowy, rozdzielone

Ryc. 7. Plan Krakowa z 1667 r.

Fig. 7. Plan of Krakow from 1667

Źródło / Source: Bąkowski (1898).

Ryc. 8. Krakowski zespół miejski ok. 1500 r.

Fig. 8. Agglomeration of Krakow about 1500

Źródło / Source: Bromek (1969).

rozwinęły funkcję handlową (na mniejszą skalę niż Kraków) i produkcyjną – np. nad Młynówką na Garbarach rzemiosło wykorzystujące wodę jako źródło energii. Od 1495 r. w północno-wschodniej części Kazimierza rozwijała się dzielnica żydowska (wcześniej Żydzi mieszkali w Krakowie, w rejonie Uniwersytetu i pl. Szczepańskiego) z rynkiem w miejscu obecnej ul. Szerokiej, synagogami i cmentarzem. Łączną liczbę ludności tej swoistej „aglomeracji krakowskiej” w połowie XVI w. szacuje się na 30 tys. – 2-3 razy tyle, co dwa wieki wcześniej (tab. 13).

„Złoty wiek” Krakowa jako stolicy o dość peryferyjnym położeniu w rozległej monarchii trwał do połowy XVII w. Miasto wzbogaciło się o renesansowe kamienice i pałace, w tymże stylu przebudowano też zamek i katedrę na Wawelu, Sukiennice oraz dworki kanoników na Okole. Jednak zmiany w geografii europejskiego handlu po odkryciu Ameryki i nowej drogi do Indii, umocnienie się pańszczyzny na wsi małopolskiej, przeniesienie dworu królewskiego do Warszawy (1609 r.), wreszcie najazd szwedzki, któremu nie oparły się fortyfikacje Krakowa i Kazimierza – zapoczątkowały dwustuletni niemal kryzys miasta. Jego przejawem był gwałtowny spadek zaludnienia (do 10 tys. w 1699 r.), stagnacja budownictwa (z tego okresu pochodzą tylko nowe barokowe kościoły) oraz kryzys gospodarki i kultury (nie wyłączając Akademii). Wojny i klęski żywiołowe nękały Kraków niemal do końca istnienia I Rzeczypospolitej.

Tab. 13. Rozwój demograficzny i przestrzenny Krakowa od lokacji w 1257 r.
Table 13. The spatial and population growth of Krakow since urban chart in 1257

Okres lub rok	Obszar (km ²)	Liczba ludności (tys.)
1257	0,5a	2–5b
połowa XIV w.	0,9	10–13
połowa XVI w.	0,9	30c
1642	0,9	20c
1699	0,9	10
1791	8,5	24
1815	8,5	23
1833	8,5	33
1869	6,9	50
1900	6,9	85
1915	47,0	162
1921	46,9	184
1931	48,3	221
1939	48,3	252
1941	165,3	.
1945	162,2	299
1951	230,0	344
1960	230,0	481
1970	230,0	590
1980	322,3	716
1990	327,0	759
2000	327,0	756

^abez Okołu, ^bz przedmieściami, ^cz Kazimierzem i Kleparzem;

^awithout Okół, ^bwith suburbs, ^cwith Kazimierz and Kleparz

Źródła: do 1951 r. – Górka (1992), po 1951 r. – *Rocznik demograficzny* (2007) i *Roczniki statystyczne GUS*.

Sources: until 1951 – Górka (1992), after 1951 – *Demographic yearbook* (2007) and *GUS Statistical Yearbooks*.

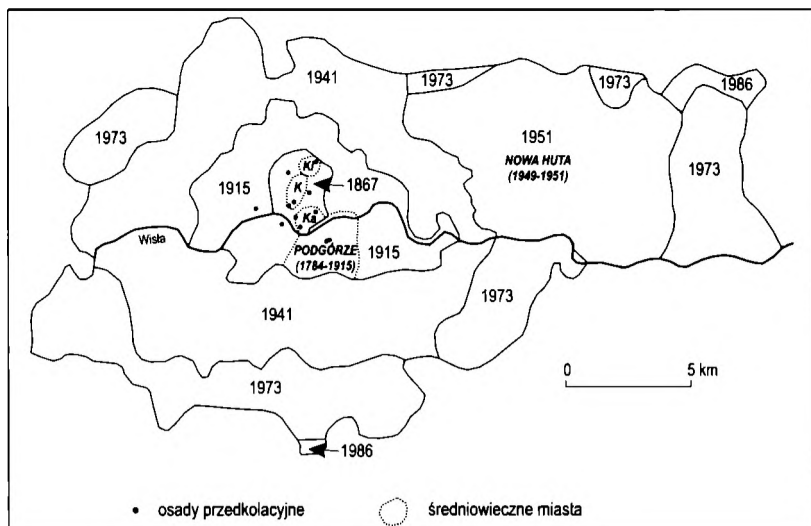
Zubożałe mieszczaństwo wyzbywało się nieruchomości, skutkiem czego własnością Kościoła w 1667 r. było już 55% gruntów na terenie Krakowa (Bromek 1969), a 17% należało do szlachty jako tzw. jurydyki, eksklawy wyłączone spod władzy miasta.

Okres zaboru

W 1772 r., gdy Austriacy zajęli znaczną część południowo-zachodniej Polski, tworząc z niej nową prowincję Cesarstwa, tzw. „Galicję i Lodomerię”, Kraków stał się miastem nadgranicznym. Po drugiej stronie Kazimierza zaborcy w 1783 r. rozpoczęli budowę konkurencyjnego w założeniu miasta Podgórze. Przed upadkiem Rzeczypospolitej Komisje Dobrego Porządku i Edukacji Narodowej rozpoczęły porządkowanie miasta i reformowanie Akademii (założono Ogród Botaniczny, Obserwatorium Astronomiczne, Collegium Physicum i klinikę). W 1792 r. do Krakowa zostały dołączone sąsiednie miasta i przedmieścia, zwiększając jego obszar dziesięciokrotnie – do 8,5 km², a liczbę ludności – do 24 tys. (Mydel 1994) (tab. 13, ryc. 9).

Po III rozbiorze, w latach 1795–1809 okupanci austriaccy „porządkowali” Kraków – rozebrali 7 kościołów, klasztor Karmelitów przy ul. Poselskiej przekształcili w więzienie, zapoczątkowali rozbiórkę murów obronnych, parafialne cmentarze zastąpili w 1801 r. dużym cmentarzem Rakowickim, wytyczyli też

teren na nowy cmentarz żydowski. Działania te były kontynuowane w okresie Rzeczypospolitej Krakowskiej (1815–46), quasi-niepodległego tworu politycznego pod kuratelą Austrii, Prus i Rosji (powierzchnia 1150 km²), którego Kraków był stolicą. Nastąpił wtedy rozwój handlu i budownictwa, przejściowo poszerzono granice miasta. Na miejscu zburzonych murów obronnych założono park, nazwany Plantami, po innych wyburzeniach wytyczono nowe place: Mariacki, Szczepański, Św. Ducha, Wszystkich Świętych. Na Wzgórzu Bronisławy usypano

Ryc. 9. Rozwój terytorialny Krakowa w okresie 1867–1986 r.

Fig. 9. Territorial development of Krakow in the period 1867–1986

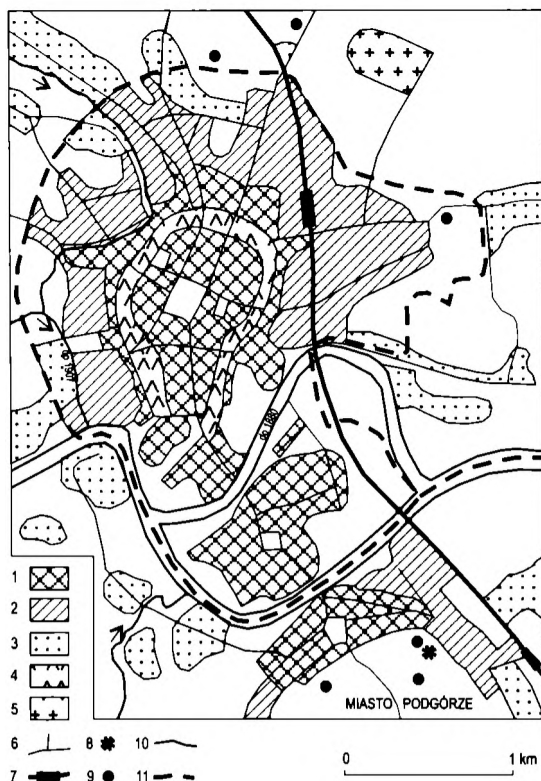
Źródło / Source: Górka (1992).

w latach 1820–23 kopiec Kościuszki – trzeci, po prehistorycznych (VII–VIII w. ?) kopcach Kraka i Wandy.

Upadek Powstania Krakowskiego (1846 r.) przyniósł kres Rzeczypospolitej Krakowskiej i zapoczątkował drugi zabór austriacki Krakowa, trwający niemal do końca 1918 r. Wyrazem surowej zrazu polityki Austrii wobec Krakowa było ufortyfikowanie miasta (także i Wawelu, który do 1905 r. pełnił funkcję cytadeli) w promieniu 1–1,5 km od Rynku, co na długo zablokowało przestrzenny rozwój miasta. Zabudowywano więc wolne jeszcze parcele w obrębie „starego” Krakowa i terenów dołączonych doń w 1792 r. W dodatku, w 1850 r. wielki pożar pochłonął w śródmieściu 160 domów, 4 kościoły i 2 klasztory (*Miasto marzeń...* 2009). W 1847 r. dotarła do Krakowa linia kolejowa ze Śląska (przedłużano ją na wschód od 1856 r.), a dworzec wzniesiono w bezpośrednim sąsiedztwie dzielnicy staromiejskiej.

Politykę wobec Galicji i Krakowa zliberalizował Wiedeń w latach 1854 i 1867 – prowincja otrzymała autonomię, a miasto odzyskało samorząd. Kraków stał się kulturalną i naukową stolicą podzielonych ziem polskich. Zaczął się też na nowo rozwijać. O ile w 1869 r. ludność miasta wynosiła tylko 50 tys., to w 1900 r. – 85 tys., a w roku 1915 – 162 tys., czyli ponad trzykrotnie więcej. Było to efektem ożywionego ruchu budowlanego na terytorium miasta, wydatnie poszerzonym w latach 1909–1915, z inicjatywy prezydenta Juliusza Leo (tab. 13, ryc. 9).

W 1867 r. miejska zabudowa dominowała w Śródmieściu i na jego obrzeżach oraz na Kazimierzu (poza częścią wschodnią) i w centrum Podgórza. Resztę terytorium Krakowa zajmowała zabudowa typu podmiejskiego, z dużym udziałem ogrodów, łąk i gruntów ornych lub wręcz zabudowa wiejska (ryc. 10). Po 1880 r.

Objaśnienia:

- 1-3 zabudowa typu: 1 – miejskiego, 2 – przedmiejskiego, 3 – wiejskiego,
 4 – Planty, 5 – cmentarz Rakowicki, 6 – główne ulice i drogi,
 7 – linie kolejowe i stacje, 8 – kopiec Krakusa, 9 – forty austriackie,
 10 – rzeki, 11 – granice Krakowa i Podgórze

Ryc. 10. Układ przestrzenny i zabudowa Krakowa w 1867 r.

Fig. 10. The spatial pattern and settlement areas of Krakow in 1867

Źródło / Source: Bromeek (1969), Mydel (1994).

zasypano północne ramię Wiśły, wytyczając tam ulicę Dietla (z Plantami Dietlowskimi) oraz, dalej na wschód – Daszyńskiego. Stare Miasto (I dzielnica katastralna Śródmieście) zaczęło przekształcać się w funkcjonalne centrum miejskie. Otwierano tam nowe sklepy, doprowadzono linię tramwajową (Dworzec – Rynek Główny – plac Wolnica na Kazimierzu), wznoszono nowe gmachy (banki, hotele, kolegia UJ, teatr – Górka 2004), a jednocześnie liczba mieszkańców zaczęła tam spadać. W południowo-wschodniej części Kazimierza powstał niewielki rejon przemysłowy (gazownia, elektrownia) z zajezdnią tramwajową. Większe fabryki lokowano na Grzegórkach i w Podgórzu (Płaszów, Zabłocie), przy bocznicach z dworca Płaszów oraz wzdłuż linii kolejowej do Skawiny (cementownia w Bonarce, zakłady sodowe Solvay w Łagiewnikach).

Wspomniane rozszerzenie granic Krakowa możliwe było dzięki modernizacji „Twierdzy Kraków” – bowiem wtedy zaczęto budować pierścień fortów w większej odległości od śródmieścia, znosząc ograniczenia na terenach bliżej niego. Jednak nie-

które z tych „dzieł obronnych” wzniesiono stosunkowo blisko terenów zabudowanych, np. Podgórze (ryc. 10). Fortyfikacje owe nie odegrały większej roli podczas I wojny światowej, jakkolwiek wojska rosyjskie w listopadzie 1914 r. podeszły aż pod Wieliczkę. Strat w substancji miasta nie było, a liczba ludności Krakowa nie zmalała – w 1921 r. miasto liczyło 184 tys. mieszkańców.

Okres międzywojenny i lata II wojny światowej

Międzywojenny Kraków rozwinął na dużą skalę swą funkcję kulturalno-naukową. Na zachód od śródmieścia zaczęła powstawać nowa dzielnica uniwersytecka, w tym budynki nowej Akademii Górniczo-Hutniczej (AGH). Wytyczono też tam Aleje Trzech Wieszczów, zapoczątkowując budowę II obwodnicy. Rozbudowano sieć linii tramwajowych i autobusowych, w 1923 r. otwarto cywilne lotnisko w Rakowicach-Czyżynach, a w 1933 r. – nową linię kolejową do Warszawy (przez Miechów i Tunel), na Wzgórzu Sikornik usypano kopiec Piłsudskiego.

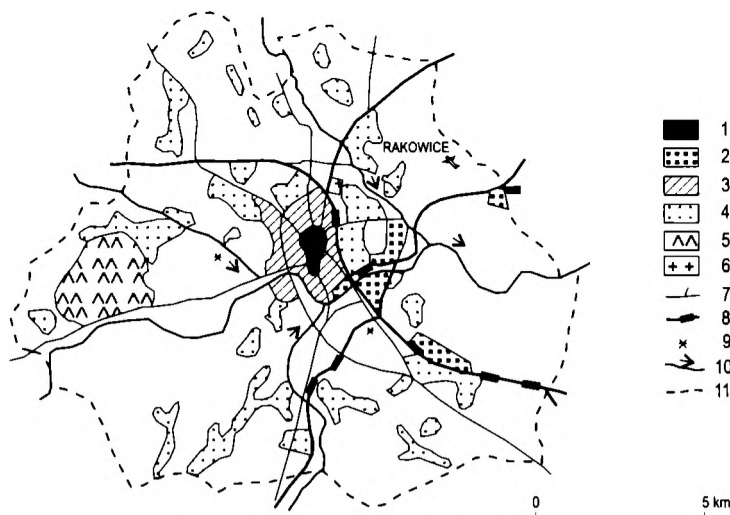
Szybki rozwój budownictwa mieszkaniowego skłonił władze miasta do opracowania planu rozszerzenia granic Krakowa, które zrealizowali dopiero okupanci niemieccy w 1941 r. (ryc. 9). W 1931 r. Kraków liczył 221 tys. ludności, a w 1939 r. – 252 tys., będąc piątym pod tym względem miastem Polski, po Warszawie, Łodzi, Lwowie i Poznaniu.

Druga wojna światowa nie zniszczyła Krakowa – lecz miasto, niebronione w 1939 r. ani w 1945 r., utraciło niemal całą mniejszość żydowską stanowiącą przed wojną 1/3 ludności. Żydów tych wysiedlono z Krakowa i Kazimierza do getta na Podgórze, skąd zostali wywiezieni do obozów zagłady i wymordowani. Okupanci zdewastowali też oba cmentarze żydowskie (ocalały zaś synagogi). Kraków był wtedy „stolicą” okupowanych ziem polskich (niemiecki gubernator rezydował na Wawelu i w Krzeszowicach), napłynęła więc doń duża liczba wojskowych i urzędników z rodzinami, których ulokowano w zachodnich rejonach miasta (usuwając stamtąd ludność polską) i w nowo zbudowanym osiedlu. Znacznie rozszerzono terytorium miasta i wybudowano obwodnicę dla pociągów towarowych.

Okres po II wojnie światowej

W nowych warunkach polityczno-gospodarczych ocalały Kraków próbował kontynuować przedwojenny kierunek rozwoju, lecz kres temu położyła decyzja z 1949 r., o ulokowaniu w bezpośrednim sąsiedztwie wielkiego kombinatu hutniczego (Huty im. Lenina) z towarzyszącym mu zespołem zabudowy mieszkaniowo-usługowej – miastem Nowa Huta. Tereny te już po 2 latach dołączono do Krakowa, jako jego najnowszą i największą dzielnicę (ryc. 9). Inwestycja ta zmieniła kierunek przestrzennego rozwoju Krakowa, z koncentrycznego na równoleżnikowy, na wschód (por. ryc. 11 i 12). Zaplanowana na 1 mln t stali huta osiągnęła w 1980 r. poziom produkcji niemal 7-krotnie wyższy (zajmując około 20 km² i zatrudniając blisko 40 tys. osób), a liczba ludności w Nowej Hucie doszła do 250 tys. – czyli do 1/3 zaludnienia całego miasta. Kraków zresztą szybko zwiększał wtedy liczbę ludności (tab. 13), stając się trzecim najludniejszym miastem Polski, po Warszawie i Łodzi. Był to jednak rozwój jednostronny, z przewagą inwestycji na rzecz przemysłu, a plany rozwojowe kombinatu miały priorytet względem tych dotyczących samego miasta (Soja, Górka 1989).

Wielkie zespoły wielorodzinnej zabudowy pojawiły się nie tylko w Nowej Hucie, lecz także w północnych i południowych rejonach Krakowa, skupiając poło-

Objaśnienia:

1 – ogólnomiejskie centrum usługowe, 2 – tereny przemysłowe, 3–4 – zabudowa mieszkaniowa: 3 – wielorodzinna (kamienice), 4 – jednorodzinna i zagrodowa (wiejska), 5 – Las Wolski, 6 – cmentarz Rakowicki, 7 – główne ulice i drogi, 8 – linie kolejowe i stacje, 9 – kopce, 10 – rzeki, 11 – granica miasta

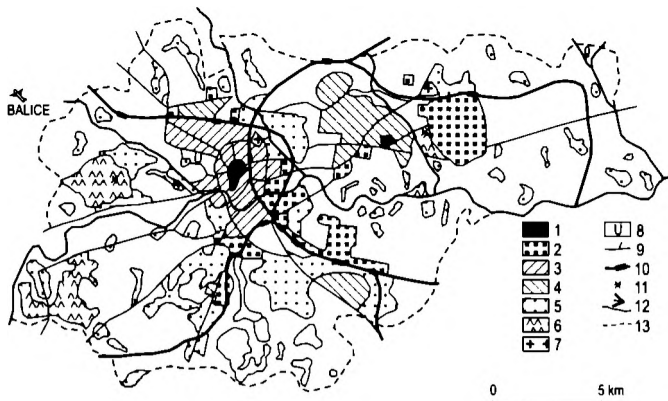
Ryc. 11. Układ przestrzenny i zabudowa Krakowa w 1945 r.

Fig. 11. The spatial pattern and settlement areas of Krakow in 1945

Źródło / Source: Soja, Górka (1989), Mydel (1994).

wę jego mieszkańców (Zborowski 2005). Rozbudowano przemysł także w jego wcześniejszych rejonach (Grzegórzki, Podgórze), a lekceważenie zasad ochrony środowiska naraziło na emisję szkodliwych zanieczyszczeń praktycznie cały obszar miasta z jego ludnością i budowlami, co postawiło pod znakiem zapytania efektywność prowadzonych w śródmieściu i na Kazimierzu kosztownych prac rewaloryzacyjnych (*Kłęska ekologiczna...* 1990). W związku z potrzebami ciężkiego przemysłu z hutą na czele i szybkiego rozwoju ludnościowego, rozbudowano sieć ulic i dróg oraz połączeń komunikacji miejskiej, lotnisko zaś przeniesiono do Balic, tuż za zachodnie granice Krakowa. Granice te zostały jeszcze rozszerzone w latach 1973 i 1986, co zwiększyło obszar Krakowa do 327 km². Dwubiegunowy zrazu układ przestrzenny miasta („Stary Kraków” – Nowa Huta) przekształcał się w pasmowy, po obu stronach Wisły (Mydel 1994) (ryc. 12).

Nowe obiekty szkolnictwa wyższego wznoszono początkowo przy Alejach Trzech Wieszców, później też bardziej na zachód (Miasteczko Studenckie AGH), a nawet w Nowej Hucie (Czyżyny). Na budowę nowych kościołów i innych obiektów sakralnych władze zaczęły zezwalać dopiero w latach 70. XX w., zwłaszcza po wyborze arcybiskupa krakowskiego, Karola Wojtyły, na Stolicę Piotrową w 1978 r. Szczególnie istotne były te inwestycje dla społeczności Nowej Huty, do 1977 r. pozbawionej kościołów – obecnie jest tam już około 10 nowych świątyń.

Objaśnienia:

- 1 – ogólnomięskie centrum usługowe i drugorzędne w Nowej Hucie, 2 – tereny przemysłowe, 3–4 – zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna: 3 – kamienice, 4 – bloki, 5 – zabudowa jednorodzinna, 6 – lasy, 7 – cmentarz Rakowicki, 8 – tereny uczelni wyższych, 9 – główne ulice i drogi, 10 – linie kolejowe i stacje, 11 – kopce, 12 – rzeki, 13 – granice miasta

Ryc. 12. Układ przestrzenny i zabudowa Krakowa w 1980 r.

Fig. 12. The spatial pattern and settlement areas of Krakow in 1980

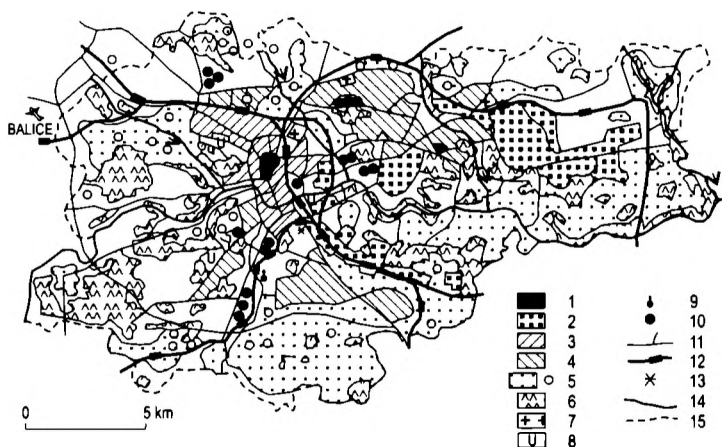
Źródło / Source: Soja, Górka (1989), Mydel (1994).

Okres transformacji społeczno-ekonomicznej Polski po 1989 r. spowodował spadek znaczenia funkcji przemysłowej Krakowa. Część fabryk sprywatyzowano, w tym także kombinat metalurgiczny będący aktualnie własnością międzynarodowego koncernu Arcelor-Mittal, inne przeniesiono poza Kraków, a niektóre zamknięto (Bonarka, Solvay). Jednocześnie nastąpił szybki rozwój funkcji usługowych, w tym zwłaszcza nieskrępowanej już cenzurą działalności artystycznej i naukowej oraz turystyki. Nowym elementem sakralnej funkcji Krakowa stało się Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Łagiewnikach odwiedzane przez około 2 mln pątników rocznie. W sąsiedztwie klasztoru, w którym żyła mistyczka Faustyna Kowalska (kanonizowana w 2000 r.) ukończono w 2002 r. budowę bazyliki, obecnie zaś rozpoczęto wznoszenie Centrum im. Jana Pawła II. W 2008 r. otwarto w rejonie przebudowanego Ronda Mogińskiego nowy gmach Opery Krakowskiej. Od początku XXI w. trwa budowa III Kampusu UJ w południowo-zachodniej części Krakowa, między Pychowicami a Kobierzynem (ryc. 13).

Wzrost nakładów na rewaloryzację, dzięki prywatyzacji, subwencjom rządowym i zagranicznym (w tym Unii Europejskiej) poprawia stan zaniedbanych rejonów miasta (Kazimierz, Zabłocie, Podgórze), a to zwiększa atrakcyjność Krakowa dla turystów. Ich liczba sięga już 7 mln, w tym 10% stanowią cudzoziemcy interesujący się szczególnie Nową Hutą i żydowską częścią Kazimierza. W ostatniej dekadzie znacznie powiększyła się baza noclegowa miasta, a także sieć lokali gastronomicznych – w obrębie Plant jest ich już ponad 400. Wzrost ruchu turystycznego i ogólny rozwój gospodarczy Krakowa zaistniał m.in. dzięki inwestycjom w transporcie polepszającym dostępność miasta. Rozbudowano lotnisko w Bali-

cach i połączono je linią kolejową z centrum miasta, oddano do użytku południowe obejście autostradowe, od Balic do granicy Krakowa z Wieliczką, zmodernizowano dworzec kolejowy i autobusowy, przerzucono przez Wisłę 3 nowe mosty, uruchomiono nowe linie tramwajowe i autobusowe.

Wzniesiono nowe zespoły biurowców po wschodniej stronie śródmieścia oraz na zachodnim krańcu miasta, blisko lotniska i wjazdu na autostradę do Katowic. W budownictwie mieszkaniowym zaznacza się rozwój jednorodzinnych osiedli typu suburbia – w granicach Krakowa jest ich ponad 20 (Więclaw-Michniewska 2006a), a następne powstają na jego obrzeżach, zwłaszcza zachodnim i północnym. W sąsiedztwie starych osiedli mieszkaniowych, nowych suburbiów i dróg wylotowych działa ponad 30 wielkopowierzchniowych obiektów handlowych międzynarodowych sieci (m.in. Carrefour, Ikea, Mediamarkt, Tesco) (ryc. 13).

Objaśnienia:

- 1 – ogólnomiejskie centrum usługowe i drugorzędne w Nowej Hucie, 2 – tereny przemysłowe, 3–4 – zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna (3 – kamienice, 4 – bloki), 5 – zabudowa jednorodzinna i suburbia, 6 – lasy, 7 – cmentarz Rakowicki, 8 – tereny uczelni wyższych, 9 – Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Łagiewnikach, 10 – sklepy wielkopowierzchniowe, 11 – główne ulice i drogi, 12 – linie kolejowe i stacje, 13 – kopce, 14 – rzeki, 15 – granice miasta

Ryc. 13. Układ przestrzenny i zabudowa Krakowa w 2009 r.

Fig. 13. The spatial pattern and settlement areas of Krakow in 2009

Źródło / Source: Mydel (1994), de Vecchis (1987), Więclaw-Michniewska (2006a), plany miasta.

W tysiącletnich dziejach Krakowa przeplatały się okresy rozwoju i kryzysu. Nigdy jednak nie doszło do zerwania osadniczej ciągłości na tym terenie – przeciwnie, mieszkańcy odbudowywali swe siedziby po klęskach żywiołowych i kataklizmach historycznych. Współczesna faza rozwoju przejawiająca się m.in. awansem Krakowa na pozycję drugiego co do zaludnienia miasta kraju, stawia przed władzami

miasta nowe wyzwania. Należy mieć nadzieję, iż sprostają one im – tak, jak Bolesław Wstydlivy, inicjator lokacji, Kazimierz Wielki, założyciel Uniwersytetu, Jagiellonowie rządzący z takim powodzeniem Krakowem i Rzeczypospolitą w czasach Złotego Wieku, czy prezydent Leo, promotor „Wielkiego Krakowa” z początków XX w. Wartości historyczne i urbanistyczne Krakowa zostały docenione w skali międzynarodowej, o czym świadczy wpisanie „Starego Krakowa” na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO w 1978 r. i miliony odwiedzających miasto turystów. Podróż do Krakowa jest coraz łatwiejsza – tysiąc lat temu dla kupca Ibrahima Ibn Jakuba z Kordoby było to „z Pragi trzy miesiące drogi” (zapis z 965 r.), a Kraków jest do wizyt swych gości coraz lepiej przygotowany i – jak zawsze – bardzo im rad.